

הגאון רבי יעקב יהושע זצ"ל מח"ס פני יהושע

בענין מכת חושך

חידו"ת אלו הינם מתוך קובץ גדול בכת"י של הגאון רבי ידידיה טיאה ווייל זצ"ל, אשר ליקט מהרבה מגדולי דורו. כמה קטעים מכת"י זה ראו אור בקובצי "מוריה".

בפסוק (שמות י, כג) לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים. פירש"י ז"ל: חושך של אופל שלא ראו איש את אחיו אותן ג' ימים ועוד ג' ימים אחרים שלא קמו איש מתחתיו כו'. ולמה הביא עליהם חושך, שהיו באותו דור רשעים שלא היו רוצים לצאת ומתו בג' ימי אפילה כדי שלא יראו המצריים ויאמרו אף הם לוקין כמונו ועוד כדי שיחפשו כו', עכ"ל רש"י ז"ל.

והקשה הגאון הנ"ל, למה לא מקשה רש"י ז"ל בל"ז, ולמה הביא עליהם חושך. ועוד קשה מאי שנא מכת חושך דהיה צריך רש"י ז"ל לתת טעם יותר מבשאר מכות.

ואמר הגאון הנ"ל, דבלאו הכי יש להקשות על פירש"י ז"ל שמכת חושך היתה ו' ימים, הלא איתא בפסוק (שם יב, ג) ויקחו להם איש שה לבית אבות, ופירשו המפרשים משה נקרא שבת הגדול משום הנס שנעשה בו שהיו קושרין הטלה בכרעי המטה וטלה היה ע"ז שלהם ואעפ"כ לא היו יכולין להרע לישראל. והנה לאחר שנסתלק מכת חושך כתיב (שם י, כד) ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את ה' רק צאנכם ובקרכם יוצג כו', וכתוב לאחריו (יא, ד) ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים, ופירש"י ז"ל בעמדו לפני פרעה נאמרה לו נבואה זו, ואיתא בגמ' (ברכות ג' ע"ב) כחצות הלילה למחר כי השתא אני יוצא בתוך מצרים. ונמצא מוכח מזה דמכת חושך היתה ביום י"ג לחודש, דהא מכת חושך היתה המכה ה' וכשהוא עמד לפני פרעה במכת חושך נאמר למשה למחר כי השתא אני יוצא בתוך מצרים והכתי כל בכור. ונמצא לפי פשוט הקרא שמכת חושך שימשה ג' ימים, והיינו י"א י"ב י"ג. אבל לפירש"י ז"ל שהיתה עוד ג' ימים חושך אופל, וא"כ היתה מכת חושך ו' ימים היינו ח' ט' י' י"א י"ב י"ג, וא"כ קשה מה היה הנס בעשור לחודש, הלא חושך היה ולא היו יכולין לראות טלה קשור בכרעי המטה.

ואמר הגאון הנ"ל דזה לק"מ, ע"פ מה דאיתא במדרש דבשבת לא שמשה שום מכה, וא"כ בג' בשבת [וא"ש בנס דשבת] דפסח שיצאו ישראל ביום ה' היה וא"כ היה בעשור לחודש בשבת, ובשבת לא היה חושך כנ"ל. וא"כ חושך היה ג' ימים לפני שבת וג' ימים לאחר שבת ושפיר אנו קורין אותו שבת הגדול מפני הנס.

ומה גם עוד יש להוכיח דבשבת לא היה חושך, דהטעם שהיה חושך כדי שלא יראו המצרים שישראל מקברין הרשעים כנ"ל, והלא בודאי בשבת לא קברו הרשעים וא"כ צ"ל ג"כ דבשבת באמת לא היה חושך. והשתא אתי שפיר דזה כוונת רש"י ז"ל בקושיתו "ולמה הביא עליהם חושך" — לא להקשות בא רק ליתן טעם לפירושו. הקושיא שמכת חושך היתה ג' ימים וא"כ קשה קושיא הנ"ל מה הנס בעשור לחודש, ולזה בא רש"י ז"ל לתרץ דבריו: ולמה הביא כדי שלא יראו כו', וקשה בלאו הכי בשבת לא קברו הרשעים, וצ"ל דבאמת בשבת לא היה חושך. וא"כ מעתה שפיר י"ל דמכת חושך היתה ו' ימים היינו ג' ימים קודם שבת וג' ימים אחר שבת וק"ל ודו"ק.

מוריה, שנה שמונה עשרה, גליון ה—ו (רט—רי), ניסן תשנ"ב